

Змістовий модуль 6.

Капітал: процес нагромадження і виробництва

Гроші всюди присутні і, якщо порушити грошовий обіг, порушиться нормальне функціонування усього господарського механізму

Мілтон Фрідмен

План

- 1.Первісне нагромадження капіталу. Перетворення грошей у капітал.
- 2.Капітал і праця. Наймана праця і вартість робочої сили.
- 3.Заробітна плата: сутність, форми , системи. Теорії заробітної плати
- 4.Номінальна і реальна заробітна плата.

Міні-лексикон:

Натуральне та товарне виробництво, товар, споживча вартість товару, мінова вартість товару, конкретна і абстрактна праця, індивідуальний робочий час, суспільно-необхідний робочий час, вартість товару, гроші, функції грошей, ціна.

1.Первісне нагромадження капіталу. Перетворення грошей у капітал.

2

Сутність
натурального
виробництва (НВ)

Виробництво життєвих благ певним господарством для задоволення власних потреб, для власного споживання

Фактори нагромадження капіталу

Насильницькі

- 1.Работоргівля;
- 2.Колоніальні загарбання;
- 3.Загарбницькі війни;
- 4.Грабунки.

Законодавчі

1. Політика «обгороджування»
2. Колоніальна політика
3. Система державних позик
4. Податкова політика
5. Політика протекціонізму
6. Роздержавлення, приватизація, націоналізація

Формули руху грошей як засобу обігу та як капіталу

3

Формула
простого
товарно-
грошово
го
обігу

$T-G-T'$

Гроші як
загальни
й
еквівале
нт

Формула
обігу
грошей
як
капіталу
(загальн
а
формул
а)

$G-T-G'$

Гроші як
капітал

Капітал – це вартість, яка приносить додаткову вартість

Визначення сутності капіталу

4

1. **Капітал** – це фактор виробництва;
2. **Капітал** – це сукупність засобів виробництва;
3. **Капітал** – це фінансовий ресурс;
4. **Капітал** – це специфічні суспільні відносини - відносини експлуатації
5. **Капітал** – це певні вкладення (в рамках цього підходу відокремлюються категорії «людський капітал», «інтелектуальний капітал»);

Умови перетворення грошей в капітал:

5

1. Високорозвинене товарне виробництво;
2. Наявність вільних, але позбавлених ЗВ людей;
3. Мотивація до отримання прибутку;
4. Накопичення засобів виробництва і грошей;

Гроші стають капіталом тоді, коли пускаються в обіг для одержання більшої грошової суми.

2. Капітал і праці. Наймана праця і вартість робочої сили

6

Сутність поняття
“наймана праця”

це письмовий чи усний договір між власником засобів виробництва і носієм робочої сили про використання робочої сили визначений термін за відповідну винагороду – заробітну плату

Умови перетворення робочої сили на товар

Юридична свобода
носія робочої сили -
людини

Відчуження від
засобів виробництва

Відсутність
Засобів існування

Наймана праця

7

Головні риси найманої праці

Економічна примусовість праці на відміну від прямого примусу (раба)

Кількісне та якісне зростання найманої праці (кількість кваліфікованих робітників)

Професійна й територіальна мобільність сукупного робітника

Зростання організованості найманих робітників

Економічна раціональність використання найманої РС

Посилення державного регулювання “ринку праці”

Специфіка продажу і споживання робочої сили :

8

Сфера обігу

- Робоча сила продається на певний час
- Завжди продається в кредит

Сфера виробництва

- Двоїстий характер праці
- Робочий день перевищує необхідний робочий час
- Розподіл отриманого доходу на зарплату і прибуток

Властивості товару “робоча сила”

9

Споживча вартість
(корисність)

Створює додаткову
вартість для власників
засобів виробництва

*Чинники, що визначають величину
вартості товару РС:*

- Вартість засобів існування власника РС
- Вартість утримання сім'ї
- Вартість освітньо-культурних потреб
- Вартість затрат на навчання

Вартість
(цінність)

Визначається вартістю
життєвих благ, необхідних
для його існування певний
час і відтворення

*Чинники, що впливають на
величину вартості товару РС:*

- Суспільна продуктивність праці
- Інтенсивність праці
- Історичні та моральні фактори

Тенденції руху вартості робочої сили

10

Тенденція до
зниження

Тенденція до
підвищення

За рахунок

- Зростання суспільної продуктивної праці
- Поширення жіночої та дитячої праці
- Заміна натуральних продуктів субститутами

За рахунок

- Зростання затрат на підготовку і навчання
- Інтенсивності праці
- Зростання потреб і підвищення якості навчання

3. Заробітна плата: сутність, форми, системи. Теорії заробітної плати

11

Сутність заробітної плати

- Це ціна праці (П. Самуельсон)
- Це перетворена форма вартості (ціни) товару робоча сила

Заробітна плата - це дохід у грошовій або натуральній формі, отримуваний найманим робітником за виконану роботу

Функції зарплати

- Відтворювальна
- Стимулююча

Форми і системи заробітної плати

12

Почасова

Це сума грошей, що виплачується за певний час функціонування робочої сили:

- Годинна
- Тижнева
- Денна
- Місячна

Відрядна

Це сума грошей за кількість і якість виробленої за одиницю часу продукції

Системи заробітної плати

- 1.Почасово-преміальна
- 2.Відрядно-преміальна
- 3.Багатофакторна
- 4."Системи участі"

Функції зарплати

- 1.Відтворювальна
- 2.Стимулююча
- 3.Розподільча
- 4.Поєднувальна

5. Номінальна і реальна заробітна плата

13

*Номінальна
зарплата*

Це сума грошей, яку отримує робітник за продаж своєї робочої сили на певний час

*Реальна
зарплата*

Це кількість товарів і послуг, яку робітник може придбати за свою номінальну зарплату

Фактори, що впливають на рівень зарплати

**Фактори, що визначають
різницю у вартості РС**

- Зростання вартості життя і цін
- Посилення оподаткування
- Умови праці
- Історичний і моральний фактори

**Фактори, що визначають відхилення
зарплати від вартості РС**

- Надлишок РС окремих професій
- Дискримінація в оплаті праці
- Посилення оподаткування
- Підкуп частини робочого класу
- Різний рівень організації окремих категорій робітників

Основні тенденції зміни реальної зарплати

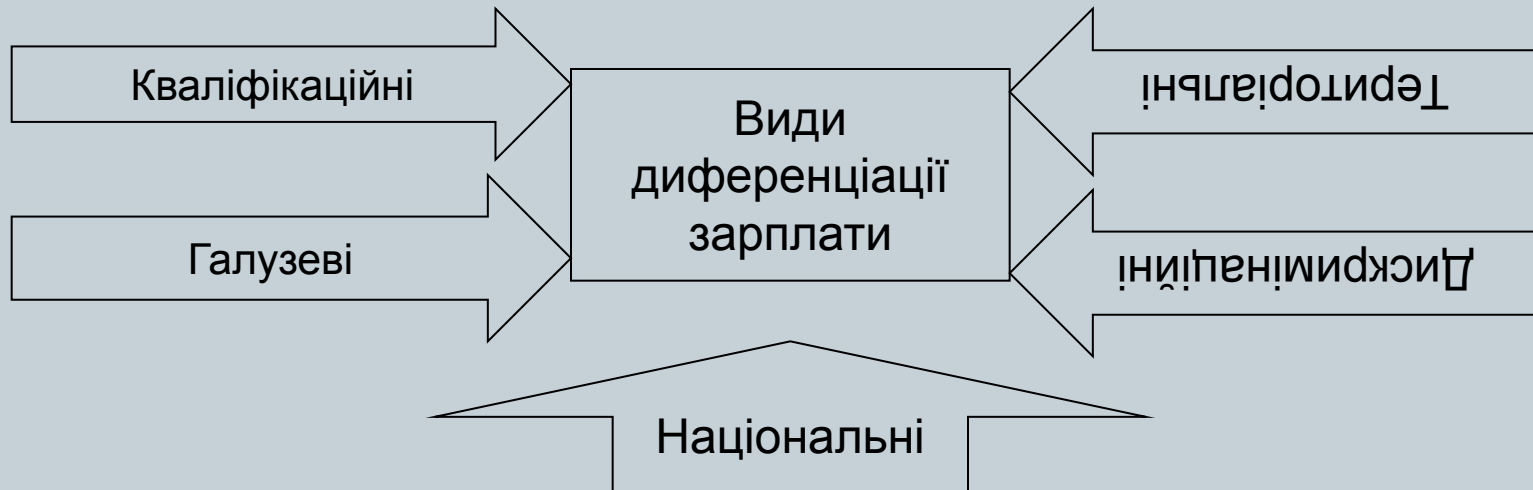
14

Фактори зниження

- Зростання безробіття
- зростання вартості життя і цін
- Посилення оподаткування
- Економічні кризи
- Інфляція
- Мілітаризація економіки

Фактори підвищення

- Зростання потреб робітників
- Економічна боротьба
- Перевищення попиту на РС над пропозицією
- Структурна перебудова промисловості

Види сучасних грошей :

15

- 1. **Символічні гроші** - у паперовій або монетарній формі, купівельна спроможність яких вища за витрати на їх виробництво.
- 2. **Безготівкові гроші** – гроші, які перебуватимуть на банківських рахунках.
- 3. **Цінні папери** – папери , що засвідчують майнові права.
- 4. **Грошові чеки** – замітники готівкових грошей.
- 5. **Кредитні гроші** – боргові зобов'язання.
- 6. **Електронні гроші** – різновид депозитних грошей.
- 7. **Векселі** – особливий вид письмового боргового зобов'язання.
- 8. **Монети** – гроші , що чеканяться з дорогоцінних матеріалів, їх заміників , сплавів.

5. Грошовий обіг та його закони

16

Грошовий обіг

Це рух грошей у готівковій і безготівковій формах, який обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в господарстві

Закон грошового обігу

- загальний економічний закон, який визначає що протягом даного періоду для обігу необхідна лише певна об'єктивно обумовлена маса купівельних і платіжних засобів.

Закони грошового обігу

17

Класичний підхід: (К.Маркс)

$$КГ = \frac{СЦ - К + П - ВП}{О}$$

Де **КГ** - кількість грошей, необхідних для обігу

СЦ – сума цін товарів, реалізованих протягом року

К - сума цін товарів, проданих у кредит

П – платежі за кредити минулих років

ВП – платежі, що взаємно погашаються

О – швидкість обороту грошової одиниці за рік

Закони грошового обігу

Неокласична теорія (І. Фішер)

$$M \cdot V = P \cdot Q;$$

$$M = \frac{P \cdot Q}{V}$$

Де **M** - маса грошей в обігу

V - середня швидкість обігу грошей

P – середній рівень цін на товари та послуги

Q – кількість товарів та послуг, представлених на ринку

Література

1. Економічна теорія: Політекономія: Підручник /В.Д. Базилевич - 5-те вид. - К.: знання Прес, 2006 гл.5-6, с.134-161.
2. Гавриш О.М. Політична економія.Опорний конспект лекцій. Х.,2010, т.5
3. Гурова К.Д.,Пронкіна Л.И. Экономическая теория, с.24-29
4. Кривенко К.Т.Політична економія.,К.,КНЕУ,2005, т.5-6
5. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы и политика. Т.1: Пер. с англ. - М.: Республика, 1992. - 400с.
6. Політична економія : Навчальний посібник. / Ред. Г.І. Башнянин, Є.С. Шевчук - Львів: Магнолія Плюс, 2006, т.15-16.
7. Політична економія: Навчальний посібник / за ред. Проф. В.О. Рибалкіна - Київ: Академвидав, 2004 - 672с.

? Питання для роздуму, самоперевірки, контролю

20

- 1. Охарактеризуйте основні риси натурального і товарного виробництва
- 2. Які умови виникнення товарного виробництва?
- 3. Як ви розумієте економічну відокремленість товаровиробників?
- 3. Назвіть загальні риси і відмінності простого й розвиненого товарного виробництва.
- 4. У чому полягає сутність і функції закону вартості?
- 5. Охарактеризуйте основні теорії виникнення грошей
- 6. У чому полягає сутність грошей?
- 7. Які функції виконують гроші?
- 8. Сформулюйте закони обігу грошей.
- 9. Напишіть формулу рівноваги грошової і товарної маси І. Фішера

Завдання

21

- 1. Обґрунтуйте, якій теорії вартості ви віддаєте перевагу.
- 2. Де і в яких умовах на початку XXI ст. просте товарне виробництво є ефективним?
- 3. Які основні риси простого товарного виробництва вам імпонують?
- 4. Підготуйте домашнє завдання на тему: спільні риси вартості товару і його мінової вартості.
- 5. Сума цін товарів, що підлягають реалізації - 250 млн; з них у кредит було продано товарі на суму 50 млн; сума цьогорічних платежів за борговими зобов'язаннями становить 60 млн; взаємопогашення платежів - 20 млн; швидкість обігу грошової одиниці - 5. Визначіть кількість грошей, які повинні бути в обігу для реалізації всієї товарної маси.

Теми рефератів.

1. Виникнення та природа паперових та електронних грошей
2. Інфляція та її види і форми
3. Антиінфляційна політика в Україні
4. Забезпечення стабільності купівельної спроможності грошової одиниці та грошові реформи